

Het Linnaeusklokje

Samen met de KNNV van de natuur genieten

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Afdeling Noordwest -Veluwe

4^e kwartaal 2012

BESTUUR

kengetal (tenzij anders vermeld) **0341**

Waarnemend voorzitter:	Nico Hoogteyling	niebrie@solcon.nl	554461
Secretaris:	Volkert Bakker P.C. Hoofthooflaan 12 3852 BE Ermelo	secretaris@noordwestveluwe.knnv.nl	424293
Penningmeester en ledenadministratie:	John Smal	john.smal@planet.nl	424275

<i>Contributie:</i>	leden € 24,00	huisgenootleden € 12,00	jeugdleden € 16,50
<i>Banknummer:</i>	5454051	KNNV afd. Noordwest-Veluwe	Harderwijk

Bestuurslid:	Ati Vijge	awvijge@planet.nl	560901
Bestuurslid en vice-voorzitter:	Lex Groenewold	a.w.groenewold@hetnet.nl	561741
Bestuurslid:	Dick Dooyewaard	dick.dooyewaard@zonnet.nl	254538
KNNV-website:	<i>www.knnv.nl/noordwestveluwe</i>		
Websitebeheerder:	Tjalling van der Meer	tjalling.ellen@caiway.nl	420199

REDACTIE

Redactieadres:	Betty Dekker Zuiderzeestraatweg 163 3849 AE Hierden	bettydekker@xs4all.nl	418191
Redactielid:	Harm Werners	harmwerners@hotmail.nl	356291
Bezorging <i>Linnaeusklokje</i> :	John Smal	john.smal@planet.nl	424275
Algemene info:		info@noordwestveluwe.knnv.nl	

Het *Linnaeusklokje* wordt gedrukt bij *De Wissel* in Harderwijk.. Al het gebruikte papier heeft FSC keurmerk.

WAARNEMINGEN

Graag uw streekgebonden (regio Noordwest-Veluwe) waarnemingen per e-mail doorgeven aan website beheerder Tjalling van der Meer voor vermelding op onze KNNV-afdelingswebsite.

Voorplaat: *Instructies tijdens de Dag van de Hei en de Bij* (foto: Ati Vijge)

VAN DE BESTUURSTAFEL

De zomer zit er weer op. Velen van de vereniging zijn eropuit geweest en hebben mooie ervaringen opgedaan op verschillende vakantiebestemmingen. Zelf ben ik naar Spanje geweest en heb daar genoten van heerlijke stranden, helder water, rode wijn en warme zon. Met deze ingrediënten had 75 % van mij het al prima naar de zin en de resterende 25 % speurde naar vogels en hoopte voortdurend op bijzondere waarnemingen. Daar ging het dan wel even mis want voor vogels moet je daar niet wezen, tenminste, niet in het vakantiehoogseizoen. Bij toeval ontdekte ik toch nog een leuk gebiedje in de buurt van de camping waar ik de **scharrelaar** spotte en **bijeneters** zag rondvliegen. **Blauwe-, purper-, ral-, koe- en zilverreiger** liepen op een gegeven moment in een drassig weilandje door elkaar. Dat was mooi! Wat ik ook mooi vond, was een super-de-luxe vogelkijktoren op een oude graansilo, compleet met toiletgebouw en ruimte biedend aan zeker tien telescopen. Daar kunnen onze Hollandse huttenbouwers, naar mijn idee, nog wel wat van leren. Toch ben ik blij dat ik weer in Nederland terug ben. We wonen in een topland en dan ook nog op de *Veluwe* met veel fris groen, gefladder en gefluit, daar kan geen Spaanse Costa tegenop! Ik begrijp wel dat de Spanjaarden er 80 jaar oorlog voor over hadden om dit landje in bezit te houden.

(na vele eeuwen zijn de diepere beweegredenen van Filips II eindelijk doorgrond, hoewel volgens de geschiedschrijving de Spaanse koning na zijn vertrek in 1559 de Lage Landen nooit meer heeft bezocht, redactie) .

Terug naar de Noordwest-Veluwe. Als vereniging hebben wij dit zomerseizoen een goede start gemaakt met het verkennen van de *Ermelosche Heide*. Zo was er een plantenexcursie en twee maal een nachtzwaluwxexcursie. Op 25 augustus hadden we bovendien de *Dag van de Hei en de Bij*. En velen hebben deze dag ervaren als een succesvolle activiteit. Buiten het verzamelen van gegevens over het gebied, was het hoofddoel het bezig zijn met natuur op soortniveau en dus het ontwikkelen van natuurkennis. Onze natuurkennis kan altijd een zetje in de rug gebruiken en we konden deze dag dan ook leren uit een breed aanbod van onderwerpen. Zo werd er gezocht naar bekende, maar ook naar minder alledaagse soortgroepen als muizen, bijen, insecten, reptielen, vleermuizen, planten, paddenstoelen enz. Ik hoop dat u, net als ik, na afloop van deze ‘heidag’ weer iets meer weet dan voor die tijd. En als dat zo is of als uw belangstelling werd gewekt door nieuwe onderwerpen, dan is het doel, volgens mij, behaald.

Tijdens de zomerperiode hebben wij het als bestuur even rustig aan gedaan, hoewel ik wel de indruk heb dat het reces steeds korter wordt. Maximaal vier weken, toen kwamen de eerste e-mails al weer binnendruppelen. Alleen maar leuk, want er zit kennelijk leven in de brouwerij!

Wij als bestuursleden hebben er weer zin in en gaan ons richten op beleid, enquêtes, financiën en vele andere praktische zaken. Dingen die nu eenmaal nodig zijn om een vereniging soepel te laten functioneren. En u wens ik veel plezier toe tijdens het lezen van dit nieuwe *Linnaeusklokje* en natuurlijk veel positieve natuurervaringen tijdens het nieuwe excursieprogramma. Het programma dat ons weer in de herfst- en winterstand brengt. Een stand van sterk geurende paddenstoelen in rottend blad, roepende **koperwieken** in koude herfstige nachten, en wintergasten die vluchtend voor de kou, in V-formatie ons land binnendringen. We hebben geen keus, het overkomt ons, maar wij hebben de mazzel dat we er van kunnen genieten. Elk seizoen krijgen wij als natuurliefhebbers weer een nieuwe schotel voorgezet, vol begerenswaardige ingrediënten, soms zeer subtiel, soms groots en massaal, maar altijd smaakvol. Alleen de wijn die er bij geserveerd wordt is vaak wat ‘waterig’....

Nico Hoogteyling

Op de website knnv.nl/noordwestveluwe is de kleurenversie van het *Linnaeusklokje* te raadplegen.

Bestuurlijke aanpassingen

Naar aanleiding van recente uitspraken bij de Raad van State heeft het bestuur samen met de Natuurbeschermingswerkgroep en de juridisch medewerker van de landelijke bureau KNNV nog eens naar de taakverdeling binnen het bestuur met de NBW gekeken. De gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep met de Vogelbeschermingswacht hebben we gemandateerd om namens het bestuur op te treden bij natuurbeschermingsvraagstukken. Ook hebben we de taakverdeling in het bestuur wat aangepast: *Nico Hoogteyling* is waarnemend voorzitter en ondertekent samen met *Dick Dooyewaard* de brieven van de NBW. *Lex Groenewold* neemt de rol van vice-voorzitter op zich.

Volkert Bakker

Welkom nieuwe leden

Wij heten het volgende lid van harte welkom in onze afdeling:

mevrouw G.A. van Aken-van Moorst, Churchill-laan 31, Harderwijk
de heer J.A. van Aken, Churchill-laan 31, Harderwijk
mevrouw D. Buitenweg, Beneluxlaan 8, Harderwijk
de heer J. Haaima, Chopindreef 88, Harderwijk
de heer J.L. Spruit, Rengersland 47, Ermelo
de heer B. Stornebrink, Hooiweg 29a / K17, Garderen
de heer K. Taapke, Voorthuizerstraat 6, Putten
de heer A. de Weerd, Stakenbergweg 10, Elspeet

Automatische incasso nu ook bij uw KNNV

De meesten van ons zijn gewend periodieke betalingen, bijvoorbeeld voor een abonnement of voor de energierekening via automatische incasso te laten innen. Bij uw KNNV is dat tot nu toe nog niet mogelijk. De huidige wijze van contributie-inning is echter nogal arbeidsintensief. Vandaar dat ook wij, ingaande 2013, willen overgaan tot automatische incasso van de jaarlijkse contributie. Een aantal KNNV-afdelingen ging ons al voor. Wij hopen dat u het ons ook gemakkelijk wilt maken, maar u bent natuurlijk **niet verplicht** ons te machtigen uw contributie jaarlijks te innen. Geeft u een machtiging af dan zijn er overigens voldoende waarborgen. Eventueel van uw bankrekening afgeboekte contributie kunt u binnen 56 dagen zelf (laten) terugboeken op uw rekening. Een door u afgegeven machtiging kunt u ook gemakkelijk weer intrekken door een eenvoudig bericht aan uw penningmeester.

Hoe gaan we dit aanpakken? Wij hanteren hiervoor een stappenplan:

1. Met dit artikel bent u vast geïnformeerd over ons voornemen.
2. Ongeveer 10 dagen na verspreiding van dit *Linnaeusklokje* sturen wij de leden met een bekend e-mailadres een mail, de leden zonder e-mailadres krijgen een telefoontje, de leden van wie wij noch een e-mailadres noch een telefoonnummer hebben krijgen een brief.

In de genoemde mail komt onder andere de volgende tekst voor:

*“In het Linnaeusklokje van het vierde kwartaal hebben wij u al geïnformeerd over ons voornemen om ingaande 2013 de contributie zoveel mogelijk te innen via automatische incasso. Met deze mail vragen wij u ons voor genoemde incasso te machtigen. Dat kan door **eerst** op de knop ‘Beantwoorden’ te klikken (afhankelijk van het door u gebruikte e-mailprogramma) en dan bij onderstaande **rode tekst** uw naam en rekeningnummer in te typen. Daarna kunt u deze mail retourneren.”*

Dat is alles. Het zal u wellicht verbazen, maar uit overleg met onze bank (ING) blijkt, dat deze procedure afdoende is. U stuurt dus geen machtiging aan de bank, maar aan uw penningmeester. Dat maakt het eventueel weer intrekken ook eenvoudiger. Ook uw machtiging afgeven via de te-

lefoon blijkt mogelijk! De bank zegt hierover: 'Het is een vertrouwensrelatie tussen de Vereniging en haar leden. De bank zit hier niet tussen en grijpt pas in als er klachten komen'.

3. In het *Linnaeusklokje* voor het 1^e kwartaal 2013 (verspreid eind december/begin januari) wordt de voorgenomen incasso rond 20 januari aangekondigd.
4. De incasso van de contributie voor 2013 vindt vervolgens plaats rond 20 januari 2013.
5. Op de pagina 'Lid worden?' van onze website wordt in overleg met de webmaster de incassomachtiging opgenomen.

Heeft u hierover vragen? Bel de penningmeester: 0341 424275.

John Smal, penningmeester

Het Pakhuis is rolstoeltoegankelijk

De KNNV organiseert regelmatig activiteiten in het Centrum voor erfgoed, natuur en milieu *Het Pakhuis* te Ermelo. Daarbij is van belang te weten dat deze accommodatie toegankelijk is voor rolstoelen.

Ledentaxi voor leden naar een avondactiviteit

Onderstaand het lijstje met naam, adres en telefoonnummer van de vrijwillige chauffeurs. Een lid, dat graag naar een algemene lezing wil en niet zelf kan gaan, kan dan contact opnemen met een chauffeur, die op weg bij hem/haar in de buurt komt. Degenen, die mee willen rijden en (ongeveer) op de route van onderstaande leden wonen, kunnen zelf een afspraak maken.

Naam	adres	postcode	telefoon
Volkert Bakker	P.C. Hooftlaan 12, Ermelo	3852 BE	0341-424293
Dick Dooyewaard	Berkenlaan 9, Ermelo	3851 PP	0341-254538
Janny Habermehl	Seringweg 21, Ermelo	3852 GP	0341-557171
Nico Hoogteyling	L Cachetstraat 77, Ermelo	3851 ZD	0341-554461
Ellen&Tjalling vd Meer	Fuikpad 3, Harderwijk	3844 KG	0341-420199
Harm Werners	Parklaan 2, Putten	3881 CT	0341-356291

WAARNEMINGEN INVOEREN IN WWW.WAARNEMING.NL

In het vorige nummer (*Linnaeusklokje*, 2^e/3^e kwartaal 2012, pagina 24) stond al een artikel van *Peter Pfaff* over het nut van waarnemingen registreren. Inmiddels heeft het bestuur besloten om alle waarnemingen van KNNV-excursies te gaan registreren in www.waarneming.nl. Hiervoor is een werkgroepaccount aangemaakt, zodat onze afdeling nu toegang heeft tot alle waarnemingen in ons werkgebied. Ook waarnemingen die anderen invoeren. Dat betekent dat de mogelijkheden om inzicht te krijgen in bijzondere gebieden binnen onze regio toeneemt. Dat kan weer aanleiding zijn tot diverse activiteiten (bijvoorbeeld extra excursies, bescherming, beheer, publicatie).

Het invoeren van excursiewaarnemingen gebeurt op basis van excursieformulieren door (of op verzoek van) de excursieleiders, die tevens verantwoordelijk zijn voor de juistheid ervan.

Op zaterdag 25 augustus (*Dag van de Hei en de Bij*) is een begin gemaakt en zijn ruim 200 waarnemingen ingevoerd van de *Ermelosche hei* en het *Speulderveld*. Alle waarnemingen binnen onze

regio zijn te zien op <http://knnvnwveluwe.waarneming.nl>. Alle gegevens in deze regionale website komen automatisch ook in de landelijke www.waarneming.nl. De laatste waarnemingen zijn al vaak na een uur en zeker na een dag te bekijken. De waarnemingsite is ingedeeld in 15 soortgroepen. Meestal staat het scherm standaard ingesteld op vogels, maar dit kun je veranderen in dagvlinders, planten, reptielen, etcetera.

Het bestuur roept alle leden op om zich ook te registreren via www.waarneming.nl of <http://knnvnwveluwe.waarneming.nl> en de eigen waarnemingen in te voeren. Dit kan ook nog met oudere waarnemingen. Voor het registreren heb je alleen een e-mailadres en inlognaam nodig. Een persoonlijk wachtwoord krijg je daarna binnen 1 minuut toegestuurd en daarmee kun je meteen beginnen. Het invoeren van waarnemingen gaat per soortgroep. Het is even wennen, maar na een paar keer gaat het snel omdat alle soorten al in de database aanwezig zijn en met het intikken van een paar letters zichtbaar worden. Je waarnemingen blijven altijd toegankelijk en overzichten kunnen naar de eigen computer worden geëxporteerd.

Om het invoeren van waarnemingen te stimuleren is er een informatieve workshop over [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) op **dinsdag 9 oktober**. Zie de aankondiging hieronder.

Dick Dooyewaard

WORKSHOP WAARNEMINGEN INVOEREN IN WAARNEMING.NL

Op **dinsdagavond 9 oktober** wordt om **20.00 uur** een informatieve workshop verzorgd door *Dick Dooyewaard* in Het Pakhuis in Ermelo over het invoeren van waarnemingen en het raadplegen van <http://knnvnwveluwe.waarneming.nl> en www.waarneming.nl.

“Alle begin is moeilijk” luidt het gezegde. In dit geval is het niet zozeer moeilijk, maar is het wel even wennen aan het systeem en de indelingen van **Waarneming.nl**. Iedereen kan alle waarnemingen op deze websites bekijken als gast en ook de overzichten, foto's en waarnemingskaarten bekijken. Maar om zelf waarnemingen in te voeren is een e-mailadres, inlognaam en wachtwoord nodig. Na een heel eenvoudige registratie krijgt u per e-mail een wachtwoord toegestuurd en kunt u direct aan de slag.

Op deze avond zal een presentatie worden gegeven over onder andere

- hoe kom je op de site
- aanvragen van een wachtwoord
- invoeren van waarnemingen
- selectiemogelijkheden
- overzichten en grafieken
- toevoegen van foto's
- selectie van waarnemingsgebieden
- gebruik van het forum voor determinatie van onbekende soorten

In het tweede deel van de avond kunnen de deelnemers die dat willen zelf inloggen en (oude of recente) waarnemingen invoeren of raadplegen. Dit kan via de laptop van de KNNV maar ook met de eigen laptop (met draadloze verbinding) omdat we in Het Pakhuis gebruik kunnen maken van Wifi. Hiervoor meenemen: een aantal waarnemingen, e-mailadres (+ wachtwoord) en eventueel een eigen laptop. Computerkennis is niet vereist. Als u weinig ervaring heeft met computer en internet, geef dat dan even aan bij aanmelding, dan kan daarbij extra hulp geboden worden.

In verband met een beperking van het aantal deelnemers is aanmelding vooraf nodig. Wilt u bij de aanmelding aangeven of u al een persoonlijk account hebt bij [Waarneming.nl](http://www.waarneming.nl).

Voor aanmelding en informatie: dick.dooyewaard@zonnet.nl, 0341 254538.

8 NOVEMBER VLINDERWERK GROEP AVOND

Zie voor het programma onder Vlinderwerkgroep.

DE VOGELWERELD IN EEN WARMER WORDEND KLIMAAT

Op **woensdag 21 november** houdt *Christiaan Both* een algemene vogellezing. De lezing wordt gehouden in Het Pakhuis, Molenaarsplein 24 (naast de molen) in Ermelo en begint om **20.00 uur**. De lezing wordt samen met de Vogelwacht georganiseerd.

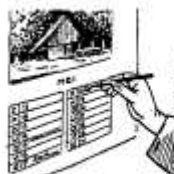
De spreker van deze avond, *Christiaan Both*, is bioloog en medewerker aan de Rijksuniversiteit Groningen op het gebied van de avifauna. Voor sommigen zal zijn naam nog wel bekend voorkomen omdat zijn vader Cees Both lang geleden (1972) medeoprichter is geweest van onze KNNV-afdeling. Al vele jaren houdt Christiaan zich bezig met de aanpassingsproblemen van vogels in het warmer wordend klimaat op de aarde en de gevolgen daarvan. In 2005 heeft hij voor ons hierover in Harderwijk ook al een interessante lezing gegeven maar de kennis daarvan is de laatste jaren bijzonder toegenomen. Op deze avond zal hij ons uiteenzetten wat voor de vogels de effecten kunnen zijn van een veranderend klimaat.

EEN REIS NAAR DE NOORDKAAP

Op **dinsdag 11 december** wordt via een powerpointpresentatie door *Harm Werners* verslag gedaan van een drieweekse reis naar *De Noordkaap*. De lezing wordt gehouden in Het Pakhuis, Molenaarsplein 24 in Ermelo en begint om **20.00 uur**. De tocht vanuit Nederland begon op 4 juni om 22.00 uur. Het enige dat op dat moment vast stond was het bereiken van *De Noordkaap* als hoofddoel en een voor de auto gereserveerde plaats op de veerboot, die de volgende dag om 12.15 uur zou vertrekken uit de haven van het Deense Hirtshals naar het Noorse Kristiansand. Via de in landschappelijk opzicht imposante Noorse westkust werd noordwaarts gekoerst. Bij Bodø werd de oversteek gemaakt naar de Lofoten (met onder andere nestelende **drieteenmeeuwen** in de vensterbanken van een oud sjøhus). Omdat de lente in het Hoge Noorden een koude start had gemaakt ontstond bij het oversteken van de besneeuwde bergen het gevoel, dat de seizoenen voortdurend veranderden. Kale boompjes en struiken werden afgewisseld door fris ontluikend groen met zelfs op een veldje bloeiende **bosanemonen** in de sneeuw. Naast fraaie landschapplaatjes is er uiteraard aandacht voor details, zoals de in Nederland –als relict uit de laatste IJstijd– nog maar op één plek voorkomende **Zweedse kornoelje** en de welig tierende (als “onkruid”) **zevenster**. Indrukwekkend waren ook de duizenden zeevogels, die tijdens een birdsafari rond de rotsen cirkelden. Het zijn een paar elementen, die garant stonden voor een prachtige reis met onvergetelijke indrukken.

EXCURSIEPROGRAMMA

Zo niet anders bij de excursie staat vermeld, zijn de vertrekplaatsen als volgt: **Harderwijk, hoek Johanniterlaan/Selhorstweg (bij voormalig postkantoor) en Ermelo, het parkeerterrein op de hoek Groeneweg/Dirk Staalweg voor het Kerkelijk Centrum.**

Voor dagexcursies wordt aanbevolen brood en koffie of thee mee te nemen. Als opgave voor een excursie nodig is, vergeet dan niet dit op tijd te doen. Wanneer tijdens de excursie met iemand wordt meegereden is het gebruikelijk dat aan de bestuurder een vergoeding wordt betaald voor de kosten. Voor onze afdeling geldt als richtlijn een bedrag van *7 eurocent per kilometer* per passagier.

Op de homepage van onze website www.knnv.nl/noordwestveluwe bevindt zich in de kolom aan de linkerkant een mogelijkheid om het *Gastenboek* te openen. Hierin kunnen de organisatoren van een excursie op het laatste moment van belang zijnde bijzonderheden vermelden, bijvoorbeeld een (naar te hopen zo min mogelijk) afgelasting in verband met ongunstige weersomstandigheden.

Zaterdag 29 september

Burlexcursie Oostvaardersplassen

Vertrek: 20.30 uur Ermelo en 20.45 uur Harderwijk

Vorig jaar waren we in de omgeving van Leuvenum om **edelherten** te horen burlen. Dat leverde een mooie avond op. Dit jaar reizen we af naar de *Oostvaardersplassen*. Zoals bekend, lopen hier zeer veel **edelherten** en deze beestjes hebben dezelfde hormonale en vocale kwaliteiten als hun neven op de *Veluwe*. Heldere, koude nachten brengen in deze tijd van het jaar de hertengemoederen in heftige beroering en dat levert soms prachtige momenten op. Het is de bedoeling dat we eerst bij de *Kleine Praambult* gaan luisteren, waarna we verder rijden naar de *Grote Praambult* aan de Praamweg.

Excursieleider is *Nico Hoogteyling*. De excursie zal ongeveer tot 23.00 uur duren en warme kleding is aan te raden. Bij slechte weersomstandigheden vervalt deze excursie, houd dus het *Gastenboek* in de gaten.

Zondag 7 oktober

Rondje Randmeer

Vertrek: 8.45 uur Ermelo en 9.00 uur Harderwijk

Omdat het Randmeergebied in deze tijd druk bezocht wordt door doortrekkende wad- en watervogels is het interessant om te gaan kijken bij uitzichtpunten zoals *Polsmaten* en de omgeving van Elburg, bij de plas en vogelkijkhut langs de Strandgaperweg (Flevopolder) en bij het *Harderbroek*. Omdat deze gebieden niet ver van Harderwijk liggen zal deze excursie niet langer duren dan tot uiterlijk 13.00 uur. Excursieleider is *Hans Fondse*.

Gekraagde aardster

(foto: Harm Werners)

Zaterdag 27 oktober

Paddenstoelenexcursie Ronde Huis

Vertrek: 9.15 uur Ermelo en 9.30 uur Harderwijk, 9.45 uur vanaf parkeerterrein bij Transferium Nunspeet.

Opgave vóór 26 oktober bij *Annemarie Kooistra*, aekooistravroegop@hotmail.com, 0341 557545

Het gevarieerde bosgebied bij Nunspeet waar vroeger het *Ronde Huis* stond, met een aantal vennen en uiteenlopende beplanting, biedt bij gunstige weersomstandigheden kans op veel en bijzondere soorten paddenstoelen. In voorgaande jaren werden grote aantallen **gekraagde aardsterren** en **draadknotszwammen** gezien. Daarnaast een grote variatie aan **boleten**, **russula's**, **korstzwammen** en soorten als **spekzwoerdzwam** en **vuurzwammetje**. De excursie begint om 10.00 uur, duurt tot ongeveer 12.30 uur en wordt geleid door *Annemarie Kooistra* en *Henk Dekker*.

Zaterdag 27 oktober

Nacht van de Nacht - trekvogelgeluiden bij de Schaapskooi van Ermelo

Vanaf 19.30 uur tot 22.00 uur is er een gevarieerd programma in het kader van de landelijke actie *Nacht van de Nacht*. Doel hiervan is aandacht te vragen voor de negatieve gevolgen van lichtvervuiling en mensen bewust te maken van het belang en de schoonheid van donkere nachten.

De KNNV organiseert deze activiteit samen met Stichting Schapedrift, Astra Alterra en Stichting Natuur- en milieuplatform (NMP).

Om **19.30 uur** en **21.00 uur** geven *Nico Hoogteyling* en *Dick Dooyewaard* 2x een korte presentatie over nachtvogels en vogelgeluiden. Om **20.30 uur** geeft *Lex Groenewold* een presentatie over vleermuizen.

Om **20.00 uur** en **21.30 uur** zijn er 2 wandelingen over de hei waarbij we hopen geluiden van trekvogels te horen. Bij slecht weer vervallen de wandelingen. Zie daarvoor het *Gastenboek*. Naast de KNNV verzorgen de deelnemende organisaties doorlopende activiteiten zoals door een telescoop naar de sterren kijken (als die niet te zien zijn, wordt een tellurium gebruikt) en demonstraties met laserpointer en stellarium (om de nachthemel te bekijken in 3 dimensies). Aanmelding vooraf is niet nodig en je kunt aan meerdere activiteiten deelnemen.

Zaterdag 3 november

Excursie Brabantse Biesbosch

Vertrek: 8.15 uur Ermelo en 8.30 uur Harderwijk

Opgave uiterlijk **27 oktober** bij Tjalling van der Meer, tjalling.ellen@caiway.nl, 0341 420199

De *Brabantse Biesbosch* is met een oppervlakte van 3.638 hectare het grootste gedeelte van de *Biesbosch* en ligt tussen de *Nieuwe Merwede*, de *Amer* en het *Land van Heusden en Altena*. Het gebied ontstond na de [Sint Elisabethsvloed](#) van [1421](#): een deel van het toen ondergelopen [polderland](#) is nooit meer opnieuw ingedijkt. Uiteindelijk ontstond hier een [zoetwatergetijdengebied](#). De rivieren [Maas](#) en [Rijn](#) voerden zand aan, waardoor zandplaten ontstonden. De mens exploiteerde de biezen, het riet en de [grienden](#). De nu nog aanwezige grienden zorgen voor de aanwezigheid van bijzonder mossensoorten. Door de uitvoering van het [Deltaplan](#), met name de afsluiting van het [Haringvliet](#), verdween de getijdendynamiek grotendeels. De ontwikkelingen hebben in de *Biesbosch* echter niet stilgestaan. De laatste jaren zijn door natuurontwikkeling met ontpoldering en vergravingen weer nieuwe natte gebieden toegevoegd. De flora en fauna is bijzonder. Dit jaar broedde voor het eerst de **zeearend** in de *Biesbosch*. De **bever** komt in een behoorlijk aantal voor en tenslotte is het gebied in deze periode van het jaar vogelrijk.

Met de aanwijzing als *Natura 2000 gebied* is de betekenis van het gebied onderstreept. Meer informatie hierover is te vinden in de speciale folder op de landelijke website van de KNNV www.knnv.nl onder Projecten-Natura 2000.

Tijdens de excursie willen we een aantal karakteristieke plekken van de *Brabantse Biesbosch* bezoeken, zoals natte graslanden, wilgengrienden en cultuurhistorisch belangrijke plekken zoals de *Spieringsluis*. De afstanden zijn redelijk groot en daarom verplaatsen we ons met de auto naar de verschillende excursiepunten. Behalve vogels kijken zullen we ook enkele korte wandelingen maken. Kortom, het wordt een afwisselend programma in een afwisselend gebied.

De *Brabantse Biesbosch* ligt niet naast de deur, dus het is vroeg weg en wat later thuis. We zullen ongeveer 16.00 uur naar huis terugkeren. Meenemen: brood en drinken voor de hele dag, stevig waterdicht schoeisel, (neem ook laarzen mee) wind- en waterdichte kleding en natuurlijk kijker en zo mogelijk telescoop. Bij slechte weersomstandigheden gaat de excursie niet door. Raadpleeg hiervoor het *Gastenboek*.

Deze door het Gewest IJsselstreek georganiseerde excursie staat onder leiding van *Hans Grotenhuis* en *Tjalling van der Meer*.

Zondag 11 november

Vogelexcursie Oostvaardersplassen

Vertrek: 13.15 uur Ermelo en 13.30 uur Harderwijk

Een wandeling in de late herfst door de *Oostvaardersplassen* kan verrassend veel vogelwaarnemingen opleveren omdat de doortrekkende vogels nog aanwezig zijn en de eerste wintergasten zoals **ganzen** en **eenden** al zijn aangekomen. De excursie wordt geleid door *Hans Fondse*.

Zaterdag 1 december

Eendjes kijken op de dijk

Vertrek: 9.00 uur Harderwijk en Ermelo. We wachten op elkaar op de parkeerplaats van Postiljon hotel Nulde en wandelen vanaf daar de dijk op.

Deze excursie werd vorig jaar vanwege het slechte weer afgelast en daarom willen we het dit jaar nog maar eens proberen.

Vanmorgen gaan we eendjes kijken bij de *Delta Schuivenbeek*. Natuurlijk zal het hier niet bij blijven, want als de weersomstandigheden gunstig zijn, zullen er ook vele andere grote en kleine soorten vogels te zien zijn. Als het goed is, zal het waterpeil al weer verlaagd zijn naar de winterstand en dat is soms erg leuk voor doortrekkende steltlopertjes. Er zal een telescoop worden meegenomen, zodat we het allemaal goed kunnen bekijken.

De excursie zal ongeveer 2,5 uur duren, denk aan warme kleren. Deze excursie wordt geleid door *Nico Hoogteyling*.

Donderdag 13 december

Midweekwinterwandeling Heyrderpad

Vertrek: 13.00 uur Ermelo en 13.15 uur Harderwijk

Op 11 augustus jongstleden is het Heyrderpad geopend, een nieuwe Veluwe Randmeerwandeling van 10 kilometer lengte. De route leidt via weggetjes door het landschap rond het dorp Hierden en de buurtschap Frankrijk. Het pad start in de buurtschap Frankrijk, gaat langs de oude boerderij Papenerf, over een oud kerkenpad en door het open veenweidegebied *De Ruimels*. De weg vervolgt langs een deel van de *Hierdense Beek* en langs kasteel *De Essenburgh*. Daarna gaat de route over een oude enk en langs enkele historische boerderijen.

Behalve dat de route landschappelijk erg aantrekkelijk is, is het gebied ook de moeite waard om vogels waar te nemen die zich in de winterperiode hier in het randmeerkustgebied ophouden. In de weilanden is vaak een grote groep **goudplevieren** te vinden en in de kustzone bij de *Hierdense Beek* pleisteren vaak tientallen **krooneenden**. Daarnaast is hier kans op een ontmoeting met **kleine zwanen** en **zeearend**. Deze midweekwandeling staat onder leiding van *Tjalling van der Meer*.

Zaterdag 5 januari 2013

Nieuwjaarswandeling

Vertrek: 9.00 uur Harderwijk

Opgave **na de kerst** bij *Ton van Peurse*m, avanpeursesem@hetnet.nl, 0341 423002

Het is pas eind augustus maar in onze dynamische vereniging zijn de voorbereidingen voor het komende seizoen alweer in volle gang. Zelfs al voor het nieuwe jaar! Het gaat in dit laatste geval om de traditionele Nieuwjaarswandeling.

We gaan vanaf het vertrekpunt Johanniterlaan in Harderwijk met de eigen auto's naar het startpunt van de wandeling. Het is een wandeling van ± 13 kilometer, voornamelijk door open cultuurlandschap. Voor deelnemers die moeite hebben met deze afstand zijn er mogelijkheden om de route te bekorten en op eigen gelegenheid terug te keren naar het beginpunt van de wandeling. Voor de lunchpauze is een beschutte gelegenheid beschikbaar. We proberen zoveel mogelijk asfalt te vermijden dus goed waterdicht schoeisel wordt aanbevolen. De plaats waar we lopen is zoals gewoonlijk nog een verrassing dus dat maakt het alleen maar extra spannend.

Deze Nieuwjaarswandeling wordt geleid door *Ton van Peurse*m.

WERKGROEPEN

Natuurbeschermingswerkgroep

De Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep (NBW) wordt gevormd door leden van onze vereniging en leden van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe

Zoals gebruikelijk, brengen we u hierbij weer graag op de hoogte van de natuurbeschermingsontwikkelingen in onze omgeving van de afgelopen periode.

Randmeren

Waterfront Harderwijk

In Nieuwsbrief 27 van het Waterfront Harderwijk werd meegedeeld dat architecten bezig zijn met woningontwerpen. Woningontwerpen spelen een belangrijke rol bij het creëren van broedvoorzieningen voor **huiszwaluwen** en **gierzwaluwen**, zoals opgenomen in het op 21 december 2011 met de gemeente Harderwijk gesloten convenant. Om te voorkomen dat hier kansen gemist worden om dit onderdeel van het convenant tijdig en succesvol tegen zo laag mogelijke kosten uit te voeren, is de directeur Waterfront te kennen gegeven dat de NBW graag tijdig met betrokken architecten overleg pleegt. Hierop werd door de projectleider Waterfront medegedeeld dat graag gebruik wordt gemaakt van het aanbod zodra begonnen wordt met de bouwkundige uitwerking van de woningen.

Natuurbeschermingswetvergunning IIVR-project Veluwerandmeren

De behandeling van het op 16 februari 2011 door Vogelbescherming Nederland samen met de NBW bij de Raad van State ingediende beroep tegen de door Gedeputeerde Staten van Flevoland aan Rijkswaterstaat verleende Natuurbeschermingswet - Koepelvergunning heeft plaatsgevonden op 2 juli jongstleden.

Op 15 augustus jongstleden werd uitspraak gedaan. Het ingediende beroep werd gegrond verklaard en de verleende Natuurbeschermingswetvergunning werd vernietigd wegens onder andere ondui-

delijkheden in de verleende vergunning waardoor de instandhoudingsdoelstellingen van het *Natura 2000-gebied Veluwerandmeren* niet voldoende gegarandeerd kunnen worden. Zo was in de vergunning onder andere niet duidelijk op welke projecten deze betrekking had. De vraag was verder of de positieve effecten om de negatieve effecten voor de natuurwaarden te compenseren wel geheel dan wel tijdig zullen zijn gerealiseerd. Punten waaraan tijdens de zitting op 2 juli jongstleden uitvoerig aandacht werd geschonken. Daarnaast benadrukte de Raad van State met deze uitspraak het belang van een zorgvuldige vergunningverlening. Zeker ook van belang is dat deze uitspraak uitstraling naar toekomstige soortgelijke projecten bij *Natura 2000-gebieden* in heel Nederland zal hebben.

Natuurlijk zijn de natuurbelangen voor de *Veluwerandmeren* met de vernietiging van de verleende vergunning voor de toekomst niet gewaarborgd. Nieuwe vergunningverleningen die het gevolg van deze uitspraak zullen zijn zullen dan ook blijvend kritisch worden gevolgd. Naar verluidt zou de belanghebbende van de vergunning (Natuur- en Recreatieschap Veluwerandmeren, voorheen IIVR) met ons en Vogelbescherming Nederland in gesprek willen. Alvorens hierop in te gaan willen we van het NRV een bevestiging ontvangen dat ook zij de uitspraak niet slechts zien als een veroordeling van de gevolgde procedure. De plannen behoeven ons inziens namelijk ook inhoudelijke aanpassingen.

Havenkom Veluwemeer Waterscouting Tjerk Hiddes

In verband met de verhuizing van Waterscouting Tjerk Hiddes als gevolg van het Waterfront heeft de gemeente Harderwijk gevraagd hoe de NBW aankijkt tegen een wens van Tjerk Hiddes om in het *Veluwemeer* een havenkom aan te leggen van 5.000 m², waarvan 3.500 m² binnen *Natura 2000-gebied*. De NBW is van mening dat het verdiepen van 3.500 m² binnen het *Natura 2000-gebied* strijdig kan zijn met de huidige Natuurwetgeving. Een dergelijke voorziening heeft ook geen deel uitgemaakt van de destijds opgestelde Passende Beoordeling Waterfront.

De NBW heeft de gemeente Harderwijk bovendien schriftelijk laten weten dat het alleszins redelijk is door de NBW aangegeven alternatieven in beschouwing te nemen die minder schadelijk zijn voor de natuur. Het betreft hier verdieping buiten het *Natura 2000-gebied* dan wel een verdieping van veel beperktere omvang. De NBW is van mening dat wanneer er een goed alternatief bestaat dit zou moeten worden benut. Naar aanleiding hiervan heeft de gemeente inmiddels laten weten hierover met de NBW in gesprek te willen gaan.

Renovatie Bad Hoophuizen

De NBW is eind mei attent gemaakt op uitvoerige werkzaamheden op het terrein van *Bad Hoophuizen*. Een daarop volgende publicatie in *De Stentor* maakte melding van een totale renovatie met de bouw van een zwembad, ruim 300 vakantiewoningen, het vergroten van de jachthaven en het uitdiepen van de vaargeul. Los van de uitbreiding van het aantal vakantiewoningen zullen in het bijzonder laatstgenoemde activiteiten een negatieve invloed hebben op het *Natura 2000-gebied Veluwerandmeren*.

Reden om de gemeente Nunspeet aan te schrijven met de vraag of de ontwikkelingen in overeenstemming zijn met verleende vergunningen, geldende bestemmingsplannen, natuurbeschermingswetgeving etcetera. Bovendien is het ondenkbaar dat het geheel van de beoogde plannen zonder zogenaamde Passende Beoordeling kan plaatsvinden. Deze plannen hebben namelijk geen onderdeel gevormd van de Passende Beoordeling IIVR in het kader van andere plannen op en rond de *Veluwerandmeren*.

Naar aanleiding van de brief heeft gemeente Nunspeet schriftelijk geantwoord op vrijwel al onze vragen omtrent de doorlopende vergunningen. Daarnaast heeft een gesprek plaatsgevonden met

wethouder Van den Berg van de gemeente Nunspeet. Daarbij hebben wij verduidelijkt dat de beoogde vervanging van kampeerplekken door vakantiewoningen wel degelijk tot andere effecten op de natuur kan leiden vanwege het voorgenomen jaarrond-gebruik. Met de onvermijdelijkheid van een Passende Beoordeling voor een haven met vaargeul leek de gemeente nog niet erg vertrouwd. Wij hebben dan ook aangegeven gebruik te zullen maken van inspraak (zienswijze) en eventueel bezwaar en beroep als dat laatste onvermijdelijk is. Ook hebben we uitgelegd waarom wij in dit stadium geen enkele behoefte hebben aan deelname in een klankbordgroep.

Verdiepingen Drontermeer

In mei is bezwaar gemaakt tegen het besluit van de Provincie Flevoland om een Natuurbeschermingswetvergunning te verlenen voor verdieping van de vaargeul en een vaargebied bij *Roggebotsluis*. Met name de laatste verdieping loopt vooruit op de afloop van de procedure bij de Raad van State inzake het bezwaar tegen de Koepelvergunning IIVR. Zou nu tot verdieping worden overgegaan, dan verkleint dat de beschikbaarheid van vulzand ten behoeve de verondieping van de oude vaargeul voor het *Harderbroek*. Een gevolg daarvan zou zijn dat vulzand uit andere, kranswierrijke, gebieden zou moeten worden weggegraven.

Na een schriftelijke toezegging dat met de verdieping bij *Roggebotsluis* zal worden gewacht tot na de uitspraak van de Raad van State, werd het bezwaar ingetrokken. De verdieping bij *Roggebotsluis* maakt deel uit van de IIVR-plannen. Met de uitspraak van de Raad van State zijn alle baggerwerkzaamheden in het kader van IIVR opgeschort.

Veluwe

Reclameborden A 28

De brieven voor wat betreft de reclameborden in weilanden langs Rijksweg A 28 hebben inmiddels het beoogde gevolg gehad. Zowel de aanhangig gemaakte reclameborden op het grondgebied van gemeenten Putten en Ermelo zijn inmiddels verwijderd. Nam dit bij de gemeente Putten enige tijd in beslag, de gemeente Ermelo trad al enkele dagen na ontvangst van de brief handhavend op.

Groene Zoom

Op de in december 2011 op verzoek van de Gemeente Harderwijk ingediende visie op het voorontwerpbestemmingsplan Drielanden Leisure Kolbaanweg is nog geen allesomvattende inhoudelijke reactie ontvangen. Belangrijk punt is onder andere het steenuilencompensatieplan. Hierover werd inmiddels wel met de gemeente van gedachten gewisseld. Op 1 augustus is met functionarissen van de gemeente Harderwijk een bezoek gebracht aan het inmiddels gerealiseerde compensatiegebied waarin een potentieel muizenrijk biotoop is aangelegd. Of dit gebied ook in toekomst in leefgebied blijft voorzien, hangt af van de mate waarin de gemeente bereid is het beheer volledig in eigen hand te houden..

Ook op het Beleidsvoornemen Horloseweg 10 is nog geen inhoudelijke reactie ontvangen. Met name de leefgebieden van das en vleermuis spelen hier een belangrijke rol.

Concept-Waterplan Harderwijk 2013-2018

Een reactie werd gegeven op het concept van het Waterplan Harderwijk 2013-2018. In de reactie is aandacht geschonken aan het voortdurende gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen bij onkruidbestrijding waardoor de kwaliteit van het oppervlaktewater onder andere negatief wordt beïnvloed, de negatieve beïnvloeding van de functie "Kijkwater" van de *Weibeek* door de grootschalige

aanwezigheid van de exoot reuzenbereklauw en is een wijziging van de benaming surfstrandjes in bijvoorbeeld recreatiestrandjes bepleit in verband met het kitesurfverbod buiten de kitesurfzone *Horst*. Daarnaast is opgemerkt dat het gesuggereerde verband tussen toegenomen zwemmersallergie en de groei van de populatie watervogels niet met cijfers te onderbouwen valt.

Namens de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep,
Tjalling van der Meer

Promotiewerkgroep

2012 is het **Jaar van de Bij**. Dat is vast niemand ontgaan. Al een stem uitgebracht voor een bijdrage van € 20.000 uit het KJH-fonds voor projecten in dit kader? Dat kan nog tot 31 december 2012 via de pagina *Nieuws* van de website van onze afdeling www.knnv.nl/noordwestveluwe. Tijdens de standactiviteit bij het schaapscheerderfeest op 2 juni jongstleden bij de Schaapskooi in Ermelo is natuurlijk ook door onze afdeling het **Jaar van de Bij** gepromoot. *Nico Hoogteyling* had met het boren van zo'n 1.000 gaatjes 40 stukjes boomstam omgebouwd tot insectenhotel. De stammetjes waren aangeleverd door de Werkgroep Landschapsbeheer en *Ati Vijge* zorgde tenslotte voor een aantrekkelijk uiterlijk met onder andere een gebruiksaanwijzing. Aan het einde van dag hadden ze allemaal al of niet samen met een bijenpakketje (bijenplantenzaad, zoekkaart en bijenkaart) hun weg naar de tuin van een standbezoeker gevonden.

Tijdens de standactiviteit op 1 september in het kader van de Promodag Putten brachten we de door Nico vervaardigde nieuwe voorraad insectenhôtels van een dikke 20 stuks nog eens voor het grootste deel aan de mens. Over belangstelling voor het bijenjaar en voor onze afdeling tijdens deze beide standactiviteiten uit de afgelopen periode hadden we dan ook zeker niet te klagen!

Het project voor 53 leerlingen van Atheneum 5 van het College Groevenbeek (zie vorig *Linnaeusklokje*) werd op 31 mei afgesloten met een posterpresentatiemiddag. Voorafgaand was op 27 april een inventarisatiedag gehouden. Er waren maar liefst 20 door de leerlingen gemaakte posters te bewonderen, verdeeld in 10 posters met algemene ecologische informatie over het inventarisatieonderwerp bodemfauna en bosstructuur, planten, rietvogels, vleermuizen en vlinders en 10 inventarisatieposters. De posterresultaten waren verbluffend ondanks dat voor het inventarisatieonderwerp de weersomstandigheden tijdens de inventarisatiedag wat tegenvielen. Ook door het koude voorjaar voldeden de inventarisatieresultaten helaas niet aan de verwachtingen. Na ampele overwegingen werd de eerste prijs toegekend aan de leerlingen met de posters over het onderwerp "Bodemfauna & Bosstructuur".

Op 12 juni is het project met de docenten geëvalueerd. Gezamenlijk kwamen we tot de conclusie dat het project, ondanks enkele onvolkomenheden van zo'n eerste jaar, mede door de inzet van de leerlingen bijzonder is geslaagd. Een voorstel voor data in 2013 is van de zijde van het College al gedaan. Dit project was toch wel een bijzondere manier om de natuur en indirect de KNNV te promoten. Wilt u meer weten over het verloop van dit project kijk dan op onze website www.knnv.nl/noordwestveluwe op de pagina *Nieuws*.

De afgelopen periode werden voor een tweede (promotie)leven tijdens standactiviteiten ook weer *Natura's* en verlopen *Linnaeusklokjes* ontvangen, waarvoor hartelijk dank! U kunt ze kwijt bij één van de promotiesteunpunten met promotiemateriaal in Ermelo (Lion Cachetstraat 77 bij *Nico Hoog-*

teyling) en Putten (Parklaan 2 bij *Harm Werners*). U kunt ze daar ook in de brievenbus deponeren. In Harderwijk is het adres Fuikpad 3.

Tjalling van der Meer

Vlinderwerkgroep

Traditiegetrouw houden de vlinderaars dit seizoen een werkgroepavond. Iedere belangstellende is van harte welkom op **donderdag 8 november** deze bijeenkomst bij te wonen. De werkgroepavond vindt plaats in Het Pakhuis, Molenaarsplein 24, Ermelo en begint om **20.00 uur**. We blikken -al dan niet ondersteund door meegebracht fotomateriaal- terug op het afgelopen seizoen en bespreken het activiteitenprogramma 2013. Verder willen we een paar leuke bewegende dagvlinderbeelden van de dvd *Dagvlinders* door *Annette van Berkel* vertonen.

Om iedereen weer eens in de gelegenheid te stellen onbekende vlinders, libellen of andere insecten op naam te brengen willen we begin volgend jaar weer een **huiskamerbijeenkomst** organiseren. Het is gebleken dat een dergelijke activiteit in een behoefte voorziet. Op zo'n *fotopluisavond* worden gezelligheid en kennisuitwisseling gecombineerd.

Betty Dekker en Harm Werners

Verslag van De dag van de Hei en de Bij

Zaterdagochtend 25 augustus, zes uur. Bakje koffie, broodjes smeren. Hoe ziet het weer er uit? Om zeven uur start de eerste inventarisatie. Hoeveel KNNV-leden zullen vandaag komen? Hoeveel soorten zullen we zien? Met enige gezonde spanning op de fiets richting de Schaapskooi aan de Drieërweg. Daar staat de eerste groep al te wachten, de Schaapskooi is open. De vogelaars gaan op pad en een klein groepje gaat kijken of de life-traps iets hebben opgeleverd. In de eerste serie (zie foto) zit 1 **bosmuis**. Prachtig diertje. Behoort tot de echte springmuizen. Nadeel is dat ze nogal bijterig zijn. Nadat we

hem goed hebben bekeken springt hij er vandoor. Helaas leveren de andere vallen (bos en heide) geen resultaat. Graag hadden we ook een aard- of woelmuis gehad. De vogelaars hebben onder andere **gele kwikstaart**, **roodborsttapuit**, **boompieper**, **groene specht**, **torenvalk**, **boomleuwerik** en **putter** gespot. Alle waarnemingen werden op een groot bord met een kaart van het gebied aangegeven. Dan kunnen de leden en ook het publiek zien waar de KNNV mee bezig is. Eén van de doelen is het registreren van de waarnemingen. Want hoe leuk het ook is om van alles te zien, als het daar bij blijft is het eigenlijk jammer van de informatie. Of het nu beheer is, natuurbescherming of ontwikkeling. Het begint in veel gevallen met waarnemingen. Door hierin enige structuur te brengen krijg je verspreidingskaarten en door het volgen in de tijd is te zien hoe een gebied verandert en of beheer, bescherming of ontwikkeling nodig/wenselijk is. Als KNNV kunnen we daar een bijdrage aan leveren.

In de weken voor de 25^e augustus was het vrij droog. Daardoor waren er nog niet veel paddenstoelen te zien. De paddenstoelenexcursie en de reptielenexcursie gingen gelijk van start. Hoewel het weer erg geschikt leek voor de reptielen lieten ze zich in eerste instantie niet veel zien. Uiteindelijk is er toch een **adder** gezien en later op de dag (zie foto hiernaast) tijdens de publieksexcursie een **gladde slang**.

Er werd een adderhuid gevonden en een huidje van een **zandhagedis**. Verder werden een paar hagedissen gespot en bij het ven een jonge **gewone pad**. Hoe klein ze ook zijn, ze trekken toch een heel eind het land in op zoek naar een geschikte vorstvrije plek om de winter door te brengen. Leu-

ke paddenstoelen waren de **paardenhaartaailing**, **regenboogrussula**, **berkenzwam**, **doolhofzwam** en de **gele korstzwam**.

Na de koffie en het gezellige uitwisselen van ervaringen gingen de volgende groepen op pad. Er werd gespeurd naar insecten op de *Ermelosche heide* en planten op het *Houtdorperveld*. Naast wat meer algemene planten zoals **tormentil**, **heermoes**, **liggend walstro**, **klein hoefblad** en **vlasleeuwenbek** zijn ook wat meer zeldzame soorten gezien zoals **geelhartje**, **witte snavelbies** en **moeraswolfsklauw**.

Voor de insecten was de ochtend heel aardig, in de middag waren er helaas wat meer buien. Toch zijn op *de Dag van de Hei en de Bij* nog diverse bijensoorten gezien, waarbij de hulp van een tweetal externe deskundigen heel waardevol bleek. Zo zijn onder andere de **heidezijdebij**, (door sommige deelnemers met gevoel voor humor omgedoopt tot “Hij” zei de bij, redactie) **Saksische wesp**, **heidewespbij**, **heidezandbij** (zie foto), **ananasgalwesp** en **akker-**

hommel gevonden. In de potvallen zat een aantal loopkevers.

De soep tussen de middag smaakte voortreffelijk. De sfeer was uitstekend. Per excursie waren regelmatig nieuwe gezichten te zien. Na de lunch was er voor een beperkt groepje belangstellenden de publiekswandeling. Gedurende de dag was via laptop en beamer de invoer van waarnemingen in www.waarneming.nl te volgen.

Tijdens de avondwandeling met de batdetector vlogen de **gewone dwergvleermuizen** rakelings langs. De **watervleermuizen** ‘ratelden’ er samen met de **gewone dwergvleermuis** lustig op los boven het ven. De **laatvlieger** (een grotere soort) werd alleen bij het voorwandelen gehoord. Rond 22.00 uur keerde ieder huiswaarts.

We kunnen terugkijken op een zeer geslaagde dag met in totaal circa 45 deelnemers en meer dan 200 waarnemingen. Dank voor de bijdragen van de specialisten, de ruimte en gastvrijheid van de Schaapskooi en allen die verder hebben bijgedragen of deelgenomen.

Lex Groenewold en Peter Pfaff

Linny

Tijdens de succesvolle *Dag van de Hei en de Bij* gingen veel KNNV-ers op zoek

Naar zoveel mogelijk soorten voor het *Gebiedenboek*

Terugblik op de Vertegenwoordigende Vergadering van de landelijke KNNV

Als vertegenwoordiger van ons bestuur was ik op 14 april 2012 samen met *Sandra Schriever* en *Volkert Bakker* aanwezig op de Vertegenwoordigende Vergadering (kortweg VV) te Nijkerk. De landelijk voorzitter, *Kai Waterreus*, heette iedereen welkom en sprak een voorwoord. Daarna begon de vergadering. Hieronder een terugblik.

- de KNNV mag zich weer voor de volgende 25 jaar **koninklijk** noemen.
- de landelijke KNNV heeft in 2011 helaas weer verlies geleden. De financiële positie van de vereniging is nog gezond, maar het loopt wel snel achteruit en men wil niet verder interen. Er zijn twee belangrijke kostenposten waarop nog bespaard kan worden: *Natura* en de landelijke website. De laatste kost geld, zeker omdat er nog 2 systemen naast elkaar bestaan en beheerd moeten worden. Het is de bedoeling dat elke afdeling overgaat op het nieuwe systeem. Dit vanwege de zichtbaarheid en herkenbaarheid en uit kostenbesparing.
- vanuit de leden is aangegeven dat men geen verhoging van de afdracht wil en daarom is na stemming gekozen om het blad *Natura* 4x per jaar te laten verschijnen in plaats van 6 keer.
- binnen het landelijk bestuur treden 3 leden af en er zijn 2 nieuwe bestuursleden gekozen.
- de KNNV blijft in overleg met het IVN om meer samen te werken, ook op afdelingsniveau, en beiden hopen binnen afzienbare tijd samen op te gaan in één natuurorganisatie.

Na het bestuurlijke gedeelte kregen we een lunch aangeboden, die we ons goed lieten smaken.

Daarna werden 5 projecten gepresenteerd door afdelingen die meedongen naar de Arja-prijs. De Arja-prijs is een prijs voor afdelingen die zich op bijzondere wijze hebben ingespannen voor een geïntegreerde aanpak van natuurinventarisaties. De prijs is beschikbaar gesteld door *Arnold* en *Janie van Nieuwaal* (ereleden). De prijs is gewonnen door de KNNV-afdeling Nijmegen voor hun uitgebreide excursiereeks over geologie en landschap in de omgeving van Nijmegen. De dag werd afgesloten met een lezing in het kader van het **Jaar van de Bij** door *Pieter van Breugel*. Hij liet aan de hand van prachtige beelden de verschillende bijenfamilies de revue passeren.

Volkert Bakker heeft voor de KNNV-uitgeverij de boekenstal bemand en voor onze afdeling zo nog een leuk bedrag verdiend.

Ati Vijge

AANTREKKELIJKE BIJENPLANTEN IN DE TUIN

Het is crisis. En dan denken we niet aan de economische crisis, maar aan de bestuivingscrisis. Zo is er in het milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) een early warning rapport uitgebracht over de toestand van de bestuivende insecten. Het gaat wereldwijd slecht met de bijen en andere bestuivende insecten. Bijen zijn van cruciaal belang voor natuur, landbouw en voedselzekerheid, aldus Jeroen van der Sluis van de Universiteit Utrecht. Hij noemt de bijensterfte een nieuw risico.

In de natuur is er al ruim een eeuw sprake van achteruitgang van wilde bijen en hommelse soorten. Het laatste decennium is er echter een abnormaal hoge sterfte van honingbijen waar te nemen. Naar de oorzaak wordt gezocht. Er zingen hierover vele verhalen rond. Zo worden in dit verband de opwarming van de aarde, de invloed van hoogspanningsmasten en straalzenders, een geheimzinnig virus, genetisch gemanipuleerde gewassen waarin veel gif zou voorkomen, het gevreesde Varoavirus dat

hele kolonies aantast en moderne bestrijdingsmiddelen genoemd. Maar hier zijn geen wetenschappelijke gronden voor. Wetenschappelijk onderzoek wijst in de richting van elkaar wederzijds versterkende factoren, waarbij de combinatie van *Pollentekort*, *Pathogenen* (overdraagbare ziekteverwekkers) en *Pesticiden*, de drie *P's* als oorzaak wordt genoemd. De waargenomen sterfte is vaak hoog, wanneer twee of drie van deze factoren aanwezig zijn (van der Sluis).

Niet alleen de kolonies worden aangetast, ook de werksters keren niet meer terug. Binnen een bijenvolk onderscheiden we een moer of koningin, die de eitjes legt tot wel 2000 per dag, darren (mannetjes), die voor de bevruchting van de koningin zorgen en de werksters (onvruchtbare vrouwtjes), die voor de nectar en het stuifmeel voor de larven en de koningin zorgen. In de zomer zijn binnen een kolonie enkele honderden darren en wel tot 80.000 werksters aanwezig. Die werksters horen we dan zo gezellig zoemen in de vrije natuur of in de tuin. Zij bestuiven de planten en zo is er een wisselwerking.

Arie Koster, bijenexpert van de Universiteit Wageningen noemt 3 oorzaken voor het verdwijnen van de bijen, die elkaar versterken. Als eerste noemt hij de oprukkende bijenziekte, als tweede de imkercultuur (het is van belang dat imkers 100% hygiënisch werken) en als derde de verminderde foerageermogelijkheden voor bijen en andere bestuivende insecten.

Aan de eerste twee oorzaken zullen we als KNNV niet veel kunnen doen, maar we kunnen wel meehelpen om de foerageermogelijkheden voor bijen te vergroten. Dit kan al in de eigen tuin. Omdat bomen en struiken niet altijd makkelijk in te passen zijn, geef ik een lijstje van goed toepasbare vaste planten, waarmee ik zelf goede ervaringen heb. Ik weet dat het bij de KNNV om wilde planten gaat, maar zelf vind ik vaste planten die natuurlijk ogen, maar wel met goede tuineigenschappen, heel fijn. Veel mensen gaan in het voorjaar weer met de tuin aan de gang en de neiging is dan groot om de op dat moment bloeiende vaste planten te kopen. Dit heeft tot gevolg dat in de nazomer de tuin al is uitgebloeid. Er zijn hele mooie soorten die midden in de zomer beginnen te bloeien en daarmee tot de herfst doorgaan. Dat is ook de periode waarin er voor de bijen de minste nectar te vinden is. Hieronder een lijstje van zomer- en herfstbloeiers, die niet alleen bijen, maar ook vlinders lokken.

Mooie en natuurlijke soorten zijn: Agastache 'Blue fortune' of 'Spicey' (dropplant), Aster 'Lutetia', 'Twilight', 'Thompsonii' of Aster novae angliae 'Millennium Star' of 'Herbstschnee', Astrantia 'Roma' (Zeeuws knoopje), Calamintha nepeta nepeta 'Blue Cloud' (bergsteentijm), Echinacea 'Rubinstern' (zonnehoed), Echinops ritro 'Veitch Blue' (kogeldistel), Eupatorium maculatum 'Gateway' (leverkruid), Helenium 'Eldorado' of 'Moerheim Beauty' (zonnekruid), Helianthus 'Carine' of 'Lemon queen' (vaste zonnebloem), Lythrum virgatum 'Rose Queen' (Kattestaart), Monarda 'Saxon Purple' (bergamotplant), Origanum 'Rosenkuppel' (marjolein), Phlox paniculata 'Katherine' of 'David' (vlambloem), Prunella grandiflora bijvoorbeeld 'Freeland Blue' of 'Yukushimana', 'Icing Sugar' (bijenkorfje), Rudbeckia 'Triloba' (zonnehoed), Salvia nemorosa 'Blauhugel' (salie), Salvia verticillata 'Purple Rain', (kranssalie), Scabiosa caucasica 'Staefa' (duifkruid) en Sedum 'Abbey Dore' of 'Carl' (vetkruid).

Kolibrievlinder op vlambloem (foto: Harm Werners)

Al deze vaste planten zijn te koop bij *Kwekerij de Hessenhof*, Hessenweg 41 in Ede. Dit is een gecertificeerde kweker van biologisch gekweekte vaste planten. Op zijn site www.hessenhof.nl is een catalogus te raadplegen, waarop de genoemde planten met foto en gegevens terug te vinden zijn. Een bezoek aan de kwekerij (open tot 1 november op donderdag t/m zaterdag, 's winters gesloten) is het best in augustus wanneer de nieuwe voorraad planten weer volop aanwezig is. Een wandeling over de moederbedden is dan een feest en daar gonst en fladdert het altijd. En wanneer we dan de bijen horen zoemen, denken we na over het volgende gedichtje van Toon Hermans:

*De bijen zoeken in hun woning
en werken aan een nijver plan.
Zij zorgen voor de zoete honing
en wij maken er een potje van.*

Anne-Marie Fondse

Bronvermelding;
www.iucn.nl (sterven bijen uit)
www.hessenhof.nl
Jeroen van der Sluis: Bijensterfte, een nieuw risico

KAMPEREN MET DE KNNV

Dit jaar zijn we weer met de KNNV gaan kamperen. We doen dat nu al een aantal jaren en het is elke keer weer leuk. Twaalf excursies in twee weken en daarbij fantastisch veel zien met gezellige mensen uit alle afdelingen van de KNNV. Dit jaar kozen we voor Tsjechië. We waren er nog niet eerder geweest. Als je tenminste dat bezoekje van één dag aan Praag vanuit Regensburg zo'n 25 jaar geleden niet meerekent. De camping lag in het noorden van Tsjechië in de buurt van Vrchlabi. We waren dit keer met 18 deelnemers met een gevarieerde leeftijdsopbouw. De helft met tenten, de anderen met caravan of kampeerwagen. Er was ook een mogelijkheid om op de camping gebruik te maken van een appartement, maar daar heeft dit keer niemand gebruik van gemaakt. De formule is eenvoudig. Eén van de deelnemers (soms ook twee) verdiept zich in de omgeving en zorgt voor een excursieprogramma. In principe gaan we dagelijks in één of meerdere groepen op pad. Het programma wordt van dag tot dag vastgesteld en wordt steeds aangepast aan de wensen van de deelnemers. Dat wijst zich vanzelf. Er zijn altijd deelnemers die verder willen of kunnen lopen dan anderen. Meer natuur, een keer naar een ruïne, een museum, het kan allemaal. En er wordt altijd wel een mouw gepast aan eventuele speciale wensen. Zondags is meestal rustdag, maar je kan er altijd voor kiezen een dag niet mee te gaan.

Iedereen zorgt zelf voor zijn eigen kostje. 's Avonds treffen we elkaar bij de choc (er wordt traditioneel voor de liefhebbers nog steeds warme chocolade gemaakt) om de ervaringen uit te wisselen en de plannen voor de volgende dag te maken. Het leuke is dat we op deze manier steeds weer op andere plekken komen, die we niet zelf gekozen zouden hebben. Ieder jaar zijn er weer verschillende mogelijkheden. In het voorjaar, de zomervakantie of het najaar. Zo zijn we een aantal jaar terug in het voorjaar naar de Auvergne geweest. In tegenstelling tot dit jaar waren er toen juist ontzettend veel vogels. Vorig jaar in Noorwegen was het extra genieten van de natuur in zijn algemeenheid, met schitterende vergezichten en bijzondere landschappen. De Pyreneeën is misschien een wat bekender vakantieoed, maar de camping lag daar in een gebied met extra veel natuurbezienswaardigheden.

Dit jaar dus Vrchlabi, aan de voet van het Reuzengebergte. Dat klinkt als een indrukwekkend gebergte, maar dat is maar waar je het mee vergelijkt. De kam ligt op de grens van Polen en Tsjechië en het gebergte is zo'n 40 km lang en meer dan 20 km breed. Naar Polen vrij steil aflopend, naar Tsjechië veel geleidelijker dalend. Rond de top was een groot gebied verkeersluw gemaakt. Dat betekent de auto op zo'n 700 m hoogte parkeren en de rest met de bus of kabelbaan. Een uitstekend

wandelgebied, op een hoogte van 1200-1600 meter, dat ook druk bezocht werd door Tsjechen en de Polen. De hoogste top ligt op ca. 1602 m. Goed was te zien dat de natuur er een enorme klap heeft gekregen door de luchtvervuiling, maar nu langzamerhand door diverse beschermingsmaatregelen en nieuwe aanplant weer opnieuw vorm krijgt. De Elbe stroomt door Vrchlabi, de camping ligt aan een zijtak, de kleine Elbe. Erg leuk, zo met de waterspreeuw in je achtertuin. Voor de vogelaars was daarmee ook wel gelijk het hoogtepunt genoemd, want verder viel dit gebied vooral op door het relatief geringe aantal en soorten vogels. Voor de plantenliefhebbers was er meer te genieten. Het was er erg groen met veel verschillende soorten. De tweede week toen het wat warmer werd kwamen ook de vlinders te voorschijn.

Het weer was dit keer, net zo als elders in Europa, niet zo best. Zeker de eerste week was het te koud om buiten te blijven zitten na de choc. De tweede week werd het weer wat beter. Van een aantal kampen wordt ook een verslag gemaakt. Die kun je vinden op de website van de KNNV bij <http://www.knnv.nl/akc>

Volkert Bakker

Tien jaar meetpunten paddenstoelen in de *Leemputten*

Evaluatie van mijn meetpunten in de *Leemputten* en op het landgoed *Staverden* over een periode van 10 jaar (2001-2010). Hieronder een korte beschrijving van de meetpunten; de meetpunten liggen ongeveer een kilometer van elkaar verwijderd.

Meetpunt nummer 203: *Leemputten bij Staverden*

Nadat ik in 2000 het meetpunt voor het eerst had geïnventariseerd, werd de route drastisch aangepakt vanwege het uitvoeren van herstelbeheer. Een (mogelijke) oude meander van de *Staverdense beek* werd uitgegraven en hersteld tot kleiput waardoor een deel van de oorspronkelijke route verdween. Ook enige boomkap vond plaats en de strooisellaag werd deels verwijderd. Grove den, zomereik en een incidentele berk en beuk, begrenzen nu de route. Omdat de uitgangspositie veranderde na de ingreep is het jaar 2000 buiten beschouwing gelaten.

Meetpunt nummer 361: *Korte Slinger op het landgoed Staverden.*

Het meetpunt bestaat uit twee rijen beuken met hier en daar ondergroei van bosbes en wat pijpenstrootje. Het meetpunt wordt aan de ene kant begeleid door een beek, aan de andere kant door een greppel dat als scheiding dient met het aangrenzende naaldbos. Gedurende de afgelopen 10 jaar werd de beek eenmaal opgeschoond. Afval en bagger werden op de route gedeponed. Verder lijkt het erop dat de vitaliteit van de beuken binnen het meetpunt achteruit gaat. In toenemende mate liggen er afgebroken hoofdtakken op mijn route die daardoor behoorlijk wordt geblokkeerd. Voor beide meetpunten werd de periode 2001-2010 (10 jaar) bekeken.

Opmerkingen bij 10 jaar inventarisatie:

1. In die tien jaar werden 28 meetnetsoorten waargenomen in de *Leemputten* (zie tabel 1) 24 meetnetsoorten werden gezien op *Staverden*. (zie tabel 2)
Soorten als **duivelsbroodrussula**, **papilrussula**, **gele berkenrussula**, werden alleen in de *Leemputten* gezien. Soorten als: **roodschubbige gordijnzwam**, **trechtercantharel** en **beukenrussula**, werden juist alleen op *Staverden* gezien.
2. De **roodbruine slanke amaniet** en de **parelamaniet** komen op beide routes voor.
De roodbruine slanke amaniet nam in tien jaar tijd toe in de *Leemputten* maar nam in aantallen af op *Staverden*. De **parelamaniet** nam daarentegen in tien jaar tijd af in de

Leemputten en juist toe op het landgoed *Staverden*.

De aantalsontwikkelingen tussen beide soorten heeft wel wat weg van een communicerend vat. Of er een feitelijk verband bestaat bij de toe- of afname tussen beide soorten is mij niet bekend. Mogelijk gaat het om een toevallige lokale incidentie. Voor beiden geldt in ieder geval dat zij mycorrhizapartners zijn van eik en beuk. (2)

3. Er zijn soorten bij die door de jaren heen een grillig aantalverloop laten zien.

Dat geldt onder meer voor de **amethistzwam** waarvan ik in het jaar 2006 slechts 15 vruchtlichamen telde, terwijl ik van deze soort in 2004 een topjaar had met maar liefst 1365 vruchtlichamen. Een ander voorbeeld is de **gele stekelzwam**. Van deze soort vond ik in 2003 geen enkel vruchtlichaam terwijl ik in 2008 hier 98 vruchtlichamen telde. Nog een ander voorbeeld. Van de **gele aardappelbovist** telde ik in 2006 slechts 9 vruchtlichamen tegenover 261 in 2002.

Het meest extreme voorbeeld is de **valse hanekamp**. Van deze soort telde ik in de *Leemputten* (vochtig gebied) in het droge jaar 2003 het aantal van 467 vruchtlichamen. (Over de relatie droogte en **valse hanekamp** werd al eerder geschreven (1)). Daarna vond ik hier nog 1x een vruchtlichaam van deze soort in 2008.

4. Kijken we naar het aantal soorten per meetnet dan scoort de *Leemputten* beter met 28 soorten tegenover 24 soorten op *Staverden*.

Opmerkelijk is vervolgens weer wel dat van de 28 soorten in de *Leemputten* slechts 6 soorten (= 21,5%) zich vrijwel jaarlijks laten zien, terwijl dit voor landgoed *Staverden* verhoudingsgewijs aanmerkelijk hoger ligt namelijk 9 van de 24 soorten (= 37,5%).

5. De vraag wat in de periode van 10 jaar inventariseren, goede paddenstoelenjaren waren, is afhankelijk van het uitgangspunt dat wordt genomen.

Als het gaat om het aantal soorten, blijkt dit voor de *Leemputten* het jaar 2009 te zijn geweest met 15 soorten. Voor het landgoed *Staverden* blijkt dit 2001 te zijn met 20 soorten. Als het gaat om de meeste vruchtlichamen in een jaar blijkt dat dit voor de *Leemputten* het jaar 2005 te zijn met 325 vruchtlichamen. Voor landgoed *Staverden* was dat het jaar 2003 met 1513 vruchtlichamen. Als het om het aantal rode lijstsoorten gaat blijkt 2008 voor de *Leemputten* het beste jaar te zijn met 2 rode lijstsoorten (**gele stekelzwam** en **bruine ringboleet**). Voor het landgoed *Staverden* zijn dit meerdere jaren namelijk: 2001, 2002, 2004, 2007 en 2010 met 3 rode lijstsoorten (**roodschubbig gordijnzwam**, **trechtercantharel** en **gele stekelzwam**, en in 2010 de **hanekamp** in plaats van de **trechtercantharel**).

Slotopmerking

Bovenstaand werden cijfers in twee lokale meetpunten bekeken en vergeleken. Het gezegde: *meten is weten*, is ongetwijfeld waar. Tegelijkertijd dient het kijken naar harde cijfers met enige relativering en nuancering plaats te vinden. Verder spelen verschillen in biotoop, grondsamenstelling en grondwaterstand mee als factoren die invloed hebben op soorten, aantal, verschijnen of juist verdwijnen van paddenstoelen.

Allerlei variabelen spelen dus een rol, maar voor mij als veldwerker heeft al die grilligheid wel zijn charme. Het blijft elk seizoen weer spannend of er wat gevonden wordt, wat er wordt gevonden en in welke aantallen. Ik kijk dan ook alweer verlangend uit naar het seizoen 2012.

Tabel 1: overzicht soorten in de Leemputten

Route nr: 203	Aantal jaren waargenomen
hanekam, gesteepte trechterzwam, amethystzwam, rossige melkzwam, roodbruine schijnridder, grote stinkzwam, gele aardappelbovist	1 jaar
vliegenschwam, gewone heksenboleet, gele stekelzwam, valse hanekam, zwartgroene melkzwam, bruine ringboleet, paarse dennenzwam	2 jaar
eekhoortjesbrood, roze spijkerzwam, koningsmantel	3 jaar
	4 jaar
berkezwam, gele berkezwam	5 jaar
kastanjeboleet	6 jaar
geelwitte russula	7 jaar
levermelkzwam	8 jaar
roodbruine slanke amaniet, parelamaniet, gewone krulzoom, papilrussula, koeieboleet	9 jaar
duivelsbroodrussula	10 jaar

Tabel 2: overzicht soorten Korte Slinger landgoed Staverden

Route nr. 361	Aantal jaren waargenomen
hanekam, grofplaatrussula, koeieboleet	1 jaar
zwartgroene melkzwam	2 jaar
narcisamaniet, peperboleet, kostgangersboleet, porseleinzwam, berkezwam, geelwitte russula	3 jaar
kleverig koraalzwammetje, trechtercantharel	4 jaar
Geen soorten	5 jaar
gewone krulzoom	6 jaar
Geen soorten	7 jaar
vliegenschwam, roodschubbe gordijnzwam	8 jaar
parelamaniet, kastanjeboleet, gele stekelzwam, beukerussula	9 jaar
roodbruine slanke amaniet, eekhoortjesbrood, gewone heksenboleet, amethystzwam, gele aardappelbovist	10 jaar

Literatuur

1. Coolia: jaargang 54, 4-2011
2. Gids voor paddenstoelen in het meetnet, Eef Arnolds en Mirjam Veerkamp

Staartmezen

Staartmees (foto: Harm Werners)

Ik heb het boek ‘Ontmoetingen met dieren op de Hoge Veluwe’ in mijn bezit en toen ik het laatst eens doorbladerde stuitte ik op het volgende:

“De staartmees, die officieel niet tot de mezen behoort, is in beperkte aantallen in alle bossen te vinden. Ze broeden al vroeg in het voorjaar en als je dan een staartmees met een verfrommelde staart ziet, weet je dat er een nest moet zijn. De staarten passen namelijk meestal niet goed in het nest en raken dus wat verkreukeld tijdens het broeden.”

Kijk, dat vind ik nou grappige info. Tot welke soort behoort de staartmees dan wel Nico?

Zo'n verfrommelde staart staat nu hoog op mijn lijst je van dingen die ik graag gezien wil hebben. Ik vind wel dat de natuur beter had moeten voorzien in dit probleem, bijvoorbeeld door in die kopjes in te bouwen dat ze hun nesten wat ruimer maken. Het lijkt me voor zo'n staartmeesvrouwje toch niet goed voor haar zelfvertrouwen als haar staart niet meer recht zit. Of is het juist onder de vrouwtjes een ereteken, dat je een mannetje hebt weten te behagen tot het bouwen van een nest, weliswaar te klein, maar je kunt niet alles hebben. Verder zou ik heel graag jonge winterkoninkjes uit zien vliegen, hoe klein moeten die wel zijn als hun ouders al zulke frummels zijn? Gaat vast nog wel eens lukken.

Ellen Smal

DE OPMERKER

Een natuurrubriek, waarin iemand iets opmerkelijks te melden heeft

Bijzondere waarnemingen

Gisteren (23 april) zag ik op AT 5, de stadszender van Amsterdam, een dolenthousiaste stadsecoloog, die een helaas dode boommarter aan de verslaggevers liet zien. Hij zelf zag er nogal verlopen uit, een beetje als een zwerver, maar in Amsterdam val je dan misschien minder op. De boommarter in kwestie was een mannetje van rond de twee jaar oud. Het was een verkeersslachtoffer, gevonden even buiten het *Vondelpark*.

De ecoloog vertelde dat de boommarter tot één van de zeldzamere zoogdieren wordt gerekend, en dat er een was die in Amsterdam zijn heil had gezocht was zoiets als een godswonder. Tjonge, wat straalde die man. En ik dacht met trots terug aan 'onze' **boommarter**, die we traceerden via sporen in de sneeuw in onze eigen natuurtuin in Harderwijk. Wat een rijkdom!

Ik kom net terug uit Bonaire, dat is tegenwoordig ook een deel van Nederland, en dat eiland is beroemd om haar flamingo's. Nou, die hebben we hier in het *Wolderwijd* ook hoor, *Wiesje Hijink* heeft ze daar gezien, drie in getal. Ik bedoel maar, daarvoor hoef je niet het vliegtuig in. Misschien wel voor de cara cara die we daar zagen, een grote roofvogel, of voor de kolibrietjes, beide soorten heb ik nog niet gespot in Harderwijk.

Maar wat niet is kan nog komen.

Ellen Smal

Een rubriek waarin lezers, die iets op hun hart hebben hun mening kunnen geven
De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste inzendingen.

Het nieuwe Linnaeusklokje van het 2^e en 3^e kwartaal is binnen

En ik lees het van achteren naar voren. Het is de eerste keer dat we het ook digitaal ontvangen. Wel handig als je de data van de excursies wil noteren, maar ik ben ouderwets, ik hecht toch wel aan het Linnaeusklokje in de hand op de bank. Maar goed. Eerst complimenten aan de makers. De inhoud van de stukken zijn of wetenschappelijk verantwoord, of vermakelijk, of allebei. Dat laatste geldt wat mij betreft voor het stuk over de honingbijen: getemde wildernis. Dit leerzame artikel van de hand van Jaap Schröder heb ik met veel genoegen doorgelezen. Wat ik zo leuk vind bij Jaap: hij weet waar hij het over heeft, en je maakt hem niets wijs als het om wetenschappelijke info gaat, maar hij blijft grappen maken.

350 Soorten bijen, alleen al in Nederland, daar keek ik wel even van op. Wat ik niet begreep: hoe kan het dat onbevuchte eitjes er voor zorgen dat het aantal darren op peil wordt gehouden? Onbevucht is onbevucht zou ik denken.

Leuk om te weten dat darren grote ogen hebben omdat ze de koningin in de gaten moeten houden. En verder darren ze lekker rond in de duisternis van de bijenkolonie stel ik me zo voor. Een onprettig gegeven lijkt het mij dat alle zuster-koninginnen die geboren worden als de kolonie door de oude koningin en een deel van haar volk wordt verlaten, door de werksters die achtergebleven zijn in de oude kolonie worden doodgebeten. Op één na, die de nieuwe koningin wordt. Wat is de natuur toch wreed.

Over de bijensterfte lees ik ook regelmatig alarmerende berichten in de krant. Maar dan is Jaap er weer om de boel te ontnuchteren. Het argument dat de wilde natuur niet zonder imkers zou kunnen is natuurlijk grotesk: de natuur kan waarschijnlijk prima overleven zonder de grootste vergissing van de natuur die zich op twee benen voortbeweegt, de mens dus. Een honingbij wordt door Jaap een landbouwdier genoemd, grappig om er zo naar te kijken. En dan het citaat van Einstein, dat we als mens zonder bijen waarschijnlijk gedoemd zijn het loodje te leggen. Dat blijkt een verzinsel van beroepsimkers! Je moet maar durven.

Toch is er wel iets aan de hand: het landelijk gebied wordt steeds steriel door het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Dat is niet alleen voor de bij een zorgelijke ontwikkeling.

Ik wil er nog wel aan toevoegen dat wat mij betreft het stenen tijdperk dat is aangebroken in een heleboel tuinen in dorpen en steden een echte verarming is. Waar moeten onze vogels, amfibieën, egels en insecten naar toe om zich nog een beetje te kunnen voortplanten en wat te eten te vinden? En dan heb ik het nog niet eens over het lelijke aspect van al die stenen.

Ik houd het maar bij mijn getemde wildernis, mijn tuintje in Harderwijk waarin van alles gebeurt als je er oog voor hebt. Er gaat wat de tuinman in mij betreft ook van alles mis, maar de natuur heeft het er naar haar zin. Van slakken tot wormen tot vlinders, ze komen allemaal langs. En ik geniet er van. Over genieten gesproken: ik kijk uit naar de eerste potten koud-geslingerde honing die Jaap aan zijn bijenvolk ontfutselt. Heerlijk en eerlijk landbouwproduct. Duurzaam geproduceerd en biologisch, wat wil een mens nog meer.

Ellen Smal

Ellen's verslagpunten

Enige tijd geleden opperde ik, dat het me leuk leek als er ook excursieverslagen werden opgenomen in het Linnaeusklokje. Ze staan dan wel op de website, maar persoonlijk kijk ik niet elke dag op de site, en ik denk dat er met mij nog meer leden zijn die dat niet doen. Een leuk verslag kan er toe leiden dat iemand denkt: "Ik ga ook eens een keer mee met de KNNV, ze doen zulke interessante dingen als ik die verslagen lees..."

Nou ja, Harm stelde namens de redactie toen voor dat ik misschien een compilatie kon maken van een paar verslagen. Maar ik haal er natuurlijk uit wat mij aanspreekt, dus of men na lezing van dit stukje inderdaad massaal naar de excursies gaat, ik weet het niet.

Uit de fietsexcursie steenuilen van 4 april jongstleden: (Nico Hoogteyling)

'Er is een gouden regel in de vogelwereld: een dichte groep is het minst kwetsbaar.'

Het ging er om dat de groep fietsers uit elkaar dreigde te vallen, en een wolk vogels is veiliger voor rovers dan een exemplaar in zijn eentje.

En: 'Er zat een steenuil op een houten paal', wat maar weer bewijst dat een naam ook niet alles zegt.

Uit de vroege vogelexcursie van 31 maart: (Ellen van der Meer)

'Het schijnt te helpen als je van je oren een soort zeil-oren maakt', dit ging over het beter horen van de vogelgeluiden, maar ik verzeker u: je oren kunnen nog zo groot zijn, sommigen onder ons leren het nooit!

Uit de vogelvaartocht IJsselmeer van 11 maart: (Tjalling van der Meer)

'Nu waren er onder andere honderden aalscholvers en grote groepen kuif- en toppereenden,'

Ja, dat was spectaculair om mee te maken.

Uit de knoppenexcursie Natuurpark Leystad van 4 maart: (Anne-Marie Fondse)

'Echt leuk om waar te nemen is het baltsgedrag van de ooievaar. Het was met al je zintuigen te voelen, het wordt lente.'

Ziedaar een dichterlijke ontboezeming van de verslaggeefster.

Uit de Provinciale Werkdag voor het landschap in Ermelo, 3 maart: (Tjalling van der Meer)

'Jan de Jager (lid van onze KNNV) was genomineerd voor het beeldje 'Gelderse landschapsknokker'.

Jammer dat hij het niet werd, toch eervol om genomineerd te zijn.

Uit de Jaarvergadering, excursie Oud Groevenbeek:

'Lentekind- het is een herinnering als zovele... dan denk ik weer aan die dag in 't bos'.

Dit komt van een ander poëtisch ingesteld lid, Sieby Dooyewaard.

Dit alles haalde ik uit de laatste verslagen op de website. Het zijn natuurlijk geen compilaties, dat weet ik ook wel. Het is meer een aansporing om de verslagen zelf eens te gaan lezen

Er staan hier en daar ook mooie foto's bij. Ik zou zeggen, doe niet als ik en kijk regelmatig op de website van de KNNV NW Veluwe. Tot ziens bij een volgende excursie.

Ellen Smal

VAN DE REDACTIE

Kopij voor het volgende *Linnaeusklokje* wordt verwacht vóór **1 december 2012**

Zoals bij velen inmiddels bekend zal zijn, is op de website www.knnv.nl/noordwestveluwe de kleurenversie van het *Linnaeusklokje* te raadplegen. De redactie raakt al een beetje vertrouwd met het maken van een uitgave in kleur en zwart-wit.

Inhoudelijk zijn we naast de vaste leveranciers van kopij de schrijfsters en schrijvers dank verschuldigd voor een keur aan artikelen, die voor de zo gewenste variëteit zorgen. Onderzoekresultaten, verslagen van de VV, een KNNV-kamp en de uiterst geslaagde *Dag van de Hei en de Bij*, een leidraad voor het invoeren van gegevens op de waarnemingsite www.waarneming.nl, bijenplanten in de tuin en persoonlijke impressies nodigen uit het blad van a tot z te lezen. Wij houden ons aanbevolen voor nieuwe bijdragen want op het moment dat dit *Linnaeusklokje* uit komt denkt de redactie al weer aan het volgende nummer. Misschien zorgt het lengen der avonden voor nieuwe inspiratie. Iedereen is van harte uitgenodigd haar/zijn pennenvruchten op te sturen.

WERKGROEPEN

kengetal (tenzij anders vermeld)

0341

Fotografiewerkgroep Camera Natura	Marjo Klaarenbeek Ati Vijge	marjoklaarenbeek@hotmail.com awvijge@planet.nl	432790 560901
Landschapsbeheer	Han van der Brug Luuk Buddingh Jan de Jager Dick Rhebergen	hbvanderbrug@hetnet.nl l.buddingh@zonnet.nl jwjdejager@versatel.nl dick.rhebergen@hetnet.nl	551420 554789 554346 554633
Coördinator cursussen	Paul Matlung	paul@matlung.com	556768
KNNV-leden Natuurbescher- mingswerkgroep met Vogel- beschermingswacht	Tjalling vd Meer (secr.) Jaap Schröder	tjalling.ellen@caiway.nl schroder.zoomers@caiway.nl	420199 416324
Paddenwerkgroep	Hans Fondse Henk Oliedam	jmfondse@solcon.nl henkoliedam@upcmail.nl	557276 551643
Plantenwerkgroep	Anne-Marie Fondse	jmfondse@solcon.nl	557276
Promotiewerkgroep	Tjalling van der Meer	tjalling.ellen@caiway.nl	420199
Vlinderwerkgroep	Betty Dekker Harm Werners	bettydekker@xs4all.nl harmwerners@hotmail.nl	418191 356291
Vogelwerkgroep	Hans Fondse Ronald Vossebelt	jmfondse@solcon.nl ronald@ronaldvossebelt.nl	557276 560989
Werkgroep Landelijke Jongeren	www2.knnv.nl/lj	lj@knnv.nl	

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Afdeling Noordwest- Veluwe

Opgericht 10 mei 1971

Secr.: secretaris @noordwestveluwe.knnv.nl

P.C. Hoofthaan 12

3852 BE Ermelo

KNNV-website: www.knnv.nl/noordwestveluwe

AGENDA

September

29 burlexcursie Oostvaardersplassen

Oktober

6 landschapsbeheer

7 vogelexcursie Randmeer

8 bestuursvergadering

9 workshop waarnemingen invoeren

23 fotografiewerkgroepavond

27 landschapsbeheer

27 paddenstoelenexcursie Ronde Huis

27 Nacht van de Nacht Ermelose Heide

November

3 excursie Brabantse Biesbosch

8 vlinderwerkgroepavond

11 vogelexcursie Oostvaardersplassen

17 landschapsbeheer

21 vogellezing

27 fotografiewerkgroepavond

December

1 vogelexcursie Delta Schuitembeek

3 bestuursvergadering

8 landschapsbeheer

11 presentatie reis Noordkaap

13 winterwandeling Heyrderpad

Januari

5 nieuwjaarswandeling